

I. ПРОБЛЕМИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

УДК 811.161.2'243'37:355.48(470+571:477)“2014/...”

МОВА І ВІЙНА: ПЕРСПЕКТИВИ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ІНШОМОВНІЙ АВДИТОРІЇ

Адріана Чучвара

*Львівський національний університет імені Івана Франка
катедра українського прикладного мовознавства
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79001, Львів, Україна
тел.: 032 239 43 55
e-mail: adriana.chuchvara@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4636-9968>*

У статті обґрунтовано передумови успішної комунікації в іншомовній аудиторії на тему російсько-української війни. Адже на заняттях з української мови як іноземної (*далі* – УМІ) комунікація відбувається між суб'єктами, які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот. Тож актуальною досі є потреба міжнаціонального порозуміння і щодо внутрішньої політики, і щодо зовнішньополітичних відносин України зокрема. Автор статті шукає відповідь на запитання, чи репертуар тематичних каталогів у вимогах щодо рівнів володіння українською мовою як іноземною охоплює тему *війна*, окреслює часові рамки й конфлікт інтерпретацій у розумінні природи російсько-української війни. Ілюстративним матеріалом послужили результати конкретних досліджень, до яких застосовано загальномовознавчі методи аналізу: описовий, порівняння. Здійснений аналіз завідчив, що підтема *війна* є в репертуарі тематичних каталогів у Стандартизованих вимогах щодо рівнів володіння українською мовою як іноземною (рівні В1–С2). Часові рамки російсько-української війни поки що не визначені – від початку окупації й анексії Автономної Республіки Крим (2014) до сьогодні. На заняттях з УМІ неправдивість версій громадянської війни в Україні або незаконної анексії Автономної Республіки Крим та громадянського збройного конфлікту на Донбасі має бути викрита (як популяризовані інтерпретації подій до 24 лютого 2022 року зокрема). Російсько-українська війна (2014-й – дотепер) – міждержавний збройний конфлікт, викликаний агресією Російської Федерації (*далі* – РФ) не лише проти України, виходить за рамки двостороннього протистояння, характер якого найповніше розкриває зміст поняття “гібридна війна”.

Ключові слова: російсько-українська війна (2014 – донині), гібридна війна, лексико-семантичні засоби називання воєнних подій в Україні, УМІ.

DOI:

Постановка проблеми. Неспровокований збройний напад РФ на Україну 2014 року актуалізував появу низки міждисциплінарних досліджень щодо природи цієї гібридної війни [2–3, 5–7, 10–14]. Адже поняття гібридної війни виявилось теоретично і практично найбільш слушним для визначення характеру російської агресії проти України [12 : 41]. Гібридну війну розуміють як воєнні дії, які здійснюють шляхом поєднання мілітарних, квазімілітарних, дипломатичних, інформаційних, економічних та інших засобів задля досягнення стратегічних політичних цілей. Специфіка такого поєднання полягає в тому, що кожний із військових і невійськових способів ведення гібридного конфлікту застосовують у воєнних цілях та використовують як зброю [3 : 19]. Саме таке функціональне поєднання в межах гібридних

конфліктів гетерогенних явищ і засобів вимагає комплексного аналітичного підходу до розкриття проблеми в різних галузях знання [3 : 20].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливості аналізу сучасної дійсності, зокрема зв'язку мови і російсько-української війни, реалізовані сьогодні в мовознавстві, розкриває професор Галина Мацюк. Ідеться, наприклад, про ресурси сучасної мовознавчої парадигми для дослідження взаємодії понять “мова” – “війна” як лінгвістичної проблеми – це напрями аналізу в дискурсології, працях із когнітивного мовознавства та ономастики. Окрім того, обґрунтовано нові перспективи соціо-лінгвістичного підходу до вивчення проблеми на матеріалі аналізу неактуалізованої в мовознавстві джерельної бази, зокрема інтерв'ю та спогадів учасників бойових дій (чоловіків і жінок), а також задокументалізованої інформації про полеглих за Україну [6 : 101–106]. З проблемою *мова – війна* пов'язана взаємодія інших понять, зокрема *мови та культури (пам'яті), мови та ідентичності*, що є обов'язковими компонентами аналізу змін лінгвістичного ландшафту населених пунктів під впливом перейменування об'єктів громадського простору на честь загиблих військових [6 : 104].

Концепт війни має динамічну структуру. Прототипний характер Другої світової для категорії подій, яка об'єднує війни, очевидно, певною мірою досі впливає на уявлення про сучасну російсько-українську війну. Водночас нинішня війна поступово переміщується для громадян України до центру категорії. Про це свідчать вислови *до війни і після війни*, які до 2014 року мали лише значення “до Другої світової війни / Великої Вітчизняної війни”, а нині змінюють референцію – *до війни* тепер позначає життя до російської агресії, а *після війни* – поки є невизначеним [7 : 73]. Звернення до *концепту “Друга світова війна”* може бути свідченням деконструкції радянського міфу про “Велику Вітчизняну війну” [8 : 46]. Припускаємо, що для сучасних жителів Європи прототипом війни взагалі – найвиразнішим і психологічно найпомітнішим представником цієї категорії, про який найчастіше згадують у писемних та усних текстах, – слугуватиме Друга світова війна. Для представників інших культурно-цивілізаційних ареалів та інших часів прототип війни набував чи може набути іншого вигляду [13 : 19].

На заняттях з УМІ комунікація відбувається між суб'єктами, які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, тому актуальною є потреба міжнаціонального порозуміння у всіх сферах спілкування – і щодо внутрішньої політики, і щодо зовнішньополітичних відносин України зокрема. Зміст терміна *міжкультурна комунікація* розкрито, для прикладу, у “Словнику сучасної лінгвістики: поняття і терміни” Анатолія Загнітка (Донецьк, 2012) та “Словнику термінів міжкультурної комунікації” Флорія Бацевича (Київ, 2007). Комунікація міжкультурна – це спілкування носіїв різних культур, особистостей різних національно-лінгвокультурних спільнот, індивідуумів різних ментально-лінгвальних комплексів (наприклад, під час міжнародних наукових симпозіумів, зустрічей глав країн-членів ООН) [4 : 75]. У вузькому значенні міжкультурну комунікацію розглядають як: 1. Процес спілкування (вербального і невербального) людей (груп людей), які належать до різних національних лінгвокультурних спільнот, як правило, послуговуються різними ідіоетнічними мовами, мають різну комунікативну компетенцію, яка може сати причиною комунікативних невдач або культурного шоку у спілкуванні. Одним із найважливіших чинників міжкультурної комунікації є усвідомлення взаємної “культурної

чужинності” її учасників. 2. Особливий тип культури, який характеризується взаємодією національних (етнічних) культур, етнокультурною компетенцією особистостей, толерантністю, прагненням до міжнаціональної згоди у всіх сферах спілкування [1 : 82–83].

Мета статті – обґрунтувати передумови успішної комунікації в іноземній аудиторії на тему російсько-української війни. Завдання статті: 1) з’ясувати, чи репертуар тематичних каталогів у вимогах щодо рівнів володіння українською мовою як іноземною охоплює тему *війна*; 2) окреслити конфлікт інтерпретацій у розумінні природи російсько-української війни. Ілюстративним матеріалом слугують результати конкретних досліджень, до яких застосовуємо описовий метод аналізу.

Вклад основного матеріалу. I. Рівні володіння українською мовою як іноземною: репертуар тематичних каталогів.

У передмові до посібника Данути Мазурик, Олександри Антонів, Олени Синчак, Галини Бойко “Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань” (Київ, 2020) зазначено, що метою створення такого видання є необхідність виробити єдині державні вимоги до рівнів володіння українською мовою як іноземною, які зможуть стати основою для організації й проведення сертифікаційного іспиту та підставою для запровадження документа єдиного зразка, що засвідчуватиме рівень володіння українською мовою. Водночас запровадження в Україні Стандартизованих вимог з української мови як іноземної дає викладачам УМІ в цілому світі міцне підґрунтя, щоб розробляти чіткі й узгоджені навчальні програми, видавати нові сучасні підручники і словники, відкривати україномовні програми та мовні центри. Тобто завдяки цьому документу діяльність викладачів української мови як іноземної та загалом центрів україністики у світі ставатиме більш злагодженою [9 : 4]. Пропонований документ подає чіткий перелік комунікативних умінь і навичок до кожного з рівнів (А1–С2) за всіма видами мовленнєвої діяльності (слухання, читання, письмо, говоріння), які докладно описано відповідно до Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти. Опис кожного рівня доповнено трьома каталогами (Каталог А: Перелік комунікативних намірів; Каталог Б: Тематичний каталог; Каталог В: Зміст мовної компетенції).

Увагу зосереджено на тематичних каталогах кожного з рівнів, щоб з’ясувати, чи охоплює перелік тему або підтему *війна*. У тематичних каталогах початкового (А1) та базового (А2) рівнів теми / підтеми *війна* немає, однак на інших рівнях ця підтема засвідчена в переліку. Так, на рубіжному рівні (В1) в межах теми “Суспільні відносини” передбачено висвітлення таких підтем: соціальні інституції; суспільні проблеми; державний устрій країни; *війна і мир*; суспільно-політичні події [9 : 49]. Невипадково, очевидно, автори посібника зосереджують увагу на семантично асиметричних поняттях – *війна і мир*, адже йдеться не тільки про рівень лексичної антонімії, а й про рівень пов’язаних із ними когнітивних схем. Ці поняття належать до різних категорій концептів: *війна* – “ключове слово культури”, натомість *мир* пов’язаний зі сферою аксіології і входить до складу позитивних соціальних цінностей та інструментів встановлення соціальних зв’язків [7 : 72]. Заразом варто зазначити, що під час вивчення підтеми *війна і мир* у контексті теперішньої російсько-української війни потрібно враховувати різні версії інтерпретації російської агресії в Україні (як міждержавний збройний конфлікт, громадянська війна тощо), що суперечать одна одній. Неправдивість нав’язуваної агресором версії внутріш-

нього громадянського конфлікту в Україні має бути викрита – позначення *громадянська війна* спирається на фрейм, у якому нівелюється поняття *перемога*, натомість на перший план виходить мета досягнення *миру*. Наратив внутрішнього конфлікту знецінює зміст і значення перемоги, підставляючи на місце цього поняття концепт *примирення* [7 : 532]. Натомість *справедлива війна*, тобто війна проти агресора, передбачає досягнення перемоги задля встановлення миру [13 : 22].

На середньому рівні (B2) представлено ту ж тему “Суспільні відносини”, але розширено перелік підтем: соціальні інституції; суспільні проблеми; державний устрій країни; *війна і мир*; суспільно-політичні події і рухи; молодіжні субкультури і рухи; права й обов’язки; злочинність; правоохоронні органи; рівність і справедливість; дискусійні проблеми (смертна кара, евтаназія, клонування, аборт) [9 : 73].

На високому рівні (C1) розгляд підтеми *війна і мир* передбачено в межах теми “Внутрішня політика” (повний перелік підтем: державний устрій країни; Конституція і виборча система; суспільно-політичні події і рухи; *війна і мир*; демографічні процеси; децентралізація та інші види реформ (пенсійна, земельна). Водночас заплановано й вивчення питання зовнішньої політики країни – у межах теми “Зовнішньополітичні відносини” (підтеми: іноземці серед українців – стереотипи і проблеми; українці за кордоном – стереотипи і проблеми; напрями зовнішньої політики України (Україна і ЄС, Україна і США, Україна і РФ); дипломатичні відносини України) [9 : 98–99]. Рівень вільного володіння (C2) передбачає, як і в попередньому випадку (C1), розгляд підтеми *війна і мир* у межах теми “Внутрішня політика” (перелік підтем той самий), а тему “Зовнішньополітичні відносини” доповнено підтемою про міграційні процеси [9 : 125].

Варто наголосити, що російсько-українська війна виходить за рамки двостороннього конфлікту й виявляє в собі виразні ознаки загальної кризи світової системи безпеки, що призведе до ланцюга глобальних змін планетарного значення [2 : 51–76]. За всякої нагоди важливо акцентувати, що питання окупації Автономної Республіки Крим та російської агресії проти України не можна вважати тільки питанням українсько-російських відносин [7 : 547]. РФ реалізує стратегію, спрямовану на руйнацію нинішньої європейської системи безпеки. Мета – створити воєнний конфлікт на східних кордонах держав НАТО і ЄС, щоб примусити їх до перемовин щодо перегляду європейської системи безпеки в інтересах РФ [11 : 6]. Тож, припускаємо, з огляду на суспільно-політичні реалії (йдеться, зокрема, і про повномасштабне вторгнення РФ в Україну 2022 року), перелік підтем щодо зовнішньополітичних відносин доповнюватиме наратив про війну, перемогу і мир.

II. Російсько-українська війна: про конфлікт інтерпретацій

Відомо, що спротив російській збройній агресії проти України до 24 лютого 2022 року відбувався шляхом упровадження військових та спеціальних організаційно-правових заходів українських силових структур, спрямованих на протидію діяльності незаконних російських та проросійських збройних формувань у війні на сході України. Йдеться про Антитерористичну операцію на сході України (АТО), яка тривала з 14 квітня 2014 року до 30 квітня 2018 року, та Операцію Об’єднаних сил (ООС), 30 квітня 2018 року – 24 лютого 2022 року.

Відзначимо, що доктор історичних наук Павло Гай-Нижник здійснив періодизацію російсько-української війни (виділив VII періодів) – від моменту окупації й анексії Автономної Республіки Крим (20 лютого – 24 березня 2014 року) до повно-

масштабного вторгнення в Україну, яке РФ розпочала 24 лютого 2022 року (це і є початком VII періоду, який триває досі) [2 : 51–76; 11 : 8].

Сьогодні йдеться про два асиметричні модуси існування війни – фізичний та дискурсивний. У військовому (матеріальному) вимірі російсько-український конфлікт є локалізованим. Натомість дискурс, пов’язаний з подіями в Україні, набув глобального масштабу, при цьому значно варіюючи на локальному (внутрішньоукраїнському), міждержавному (російсько-українському) і глобальному рівнях. Ці три головні виміри інформаційного дискурсу війни пов’язані з різними, часто контрверсійними інтерпретаціями подій [12 : 43]. Відомо, зокрема, кілька версій подій (популяризованих ще до 24 лютого 2022 року), головні з них такі: 1) міждержавний збройний конфлікт, викликаний агресією РФ проти України; 2) громадянська війна в Україні (версія, підтримувана РФ); 3) незаконна анексія Автономної Республіки Крим та громадянський збройний конфлікт на Донбасі (напр., у багатьох західних мас-медіа). Названі версії не можуть бути правдивими одночасно [13 : 15]. Тож навіть у визначенні сторін конфлікту виникла неясність, яка далі негативно впливає на дипломатичні зусилля, стає складовою частиною інформаційної війни тощо. Інакше кажучи, конфлікт інтерпретацій під час гібридної війни використовують як різновид зброї поруч з іншими невійськовими компонентами гібридних дій [12 : 45].

Дані Українського інституту національної пам’яті засвідчують, що громадянською війною радянська пропаганда називала національно-визвольну боротьбу українців у 1917–1921 роках, а її наступники спробували видати за громадянську російсько-українську війну на Донбасі. Простежимо, як російська пропаганда називає військові конфлікти: анексія Автономної Республіки Крим 2014-го – “спецоперація по возвращению Крыма в состав России”; російсько-українська війна на Донбасі від 2014 року – “участие в войне отрицалось”; повномасштабне вторгнення РФ в Україну 2022 року – “специальная военная операция по защите ДНР и ЛНР” [14].

Фактор перспективи у цій гібридній війні спрацьовує так, що агресор, використовуючи дискурсивні засоби, намагається ідентифікувати себе як миротворця, приписуючи об’єктові нападу роль нападника. Стратегічні партнери України виявляються чутливими до цих інтерпретацій через заклик до миру як абсолютної цінності, адже їхні національні інтереси полягають у зацікавленості в найшвидшому завершенні конфлікту, ліквідації гарячої точки в Європі, на кордонах ЄС та на східному і південно-східному флангах НАТО [12 : 44].

Перспективним матеріалом для аналізу є дискурс західних наукових та експертно-аналітичних праць щодо називання конфлікту в Україні. У науковому виданні Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України “Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях” за редакцією Володимира Кулика (Київ, 2020) проаналізовано тексти, видані в семи країнах: Сполучених Штатах Америки (далі – США), Великій Британії, Німеччині, Франції, Італії, Греції та Польщі. Ці країни єднає те, що вони є демократіями, де науковці й аналітики працюють без державного контролю, а в наукових журналах, аналітичних центрах співіснують носії різних поглядів, що змагаються за увагу політикуму та загалу. Крім того, усі ці країни належать до НАТО та, за винятком США, до ЄС (адже Британія на час виконання цього проєкту ще не вийшла з ЄС), тому політики й аналітики переймаються не лише національними інтересами, а й наднаціональними.

У присвяченому тій або тій країні розділі докладно пояснено, як з-поміж усіх видаваних у відповідній країні наукових, аналітично-коментарних публікацій на пов'язані з Україною теми автор / авторка добирає певні журнали і сайти для аналізу. Насамперед увагу звернуто на те, як автори аналізованих текстів *називають конфлікт в Україні та кризу довкола неї*. Відтак вивчають те, як автори *“обрамляють”* розглядувані явища і процеси, тобто зображають їх як взаємодію між певними акторами, що чинять певні дії та вступають у певні стосунки. Зокрема, події на Донбасі та в Автономній Республіці Крим розкривають як російську агресію чи як внутрішньоукраїнський конфлікт між Києвом і південно-східними регіонами. Увагу зосереджено і на мовних засобах, за допомогою яких здійснено те чи те обрамлення. Наприкінці кожного розділу автори звертають увагу на наведені в аналізованих текстах *рекомендації* для політиків відповідної країни та Заходу загалом [5].

Пропонуємо розглянути, для прикладу, як названо конфлікт в Україні в наукових й аналітично-коментарних публікаціях, видаваних у США та Польщі. Розпочнімо з американського науково-експертного дискурсу [5 : 15–24]. Американські аналітики, як і американські політики, переважно підтримують Україну в нинішньому конфлікті з РФ, що зумовлено і прихильним ставленням до зусиль на утвердження демократії в різних країнах світу, і геополітичним протистоянням Вашингтона з Москвою, яка прагне зберегти Україну у своїй сфері впливу. Автори наукових та аналітичних текстів здебільшого явно або неявно підтримують Євромайдан і засуджують російське збройне вторгнення до Автономної Республіки Крим і на Донбас, багато з них відверто рекомендують політикам та урядовцям своєї країни активніше допомагати Україні в її прагненні відновити територіальну цілісність і здійснити ліберальні реформи.

Першим етапом аналізу текстів, як було зазначено вище, є з'ясування того, як у них названо конфлікт на Донбасі та висвітлено ситуацію довкола нього. Водночас варто наголосити, що вживані в текстах обох типів назви можуть стосуватися або всієї сукупності подій від Євромайдану до нинішнього етапу війни на Донбасі та міжнародної політики щодо його врегулювання, або тільки деяких із них, і вибір авторів на користь тієї чи тієї назви може відображати не тільки ідеологічну позицію, а й фокус аналізу. Нагадаємо, аналізоване наукове видання опубліковано 2020 року.

І в наукових, і, особливо, в ненаукових текстах найчастіше вживаним висловом на позначення конфлікту на Донбасі та ситуації довкола нього є “Ukraine crisis”. У сполученні цих двох слів перше граматично є іменником, однак перед іншим іменником виконує функцію прикметника. Назва “українська криза” може означати і кризу довкола України, і кризу в Україні, і обидва цих виміри. Цю неоднозначність простежено і на прикладах вживання паралельно з “Ukraine crisis” двох інших висловів: “Ukrainian crisis” (його українським відповідником теж є “українська криза”) та “crisis in Ukraine” (“криза в Україні”), у першому з яких також поєднано два значення (міжнародна / внутрішньополітична криза), але з виразнішим внутрішнім складником, а в другому, очевидно, саме цей складник є визначальним. Ці два вислови вживають разом із першим як синоніми, тому не завжди можна розрізнити випадки окреслення “української кризи” як міжнародної чи як внутрішньополітичної. Відмінності між науковими і ненауковими статтями спричинені більшим зосередженням перших на ситуації в Україні, для якої, отже, вони добирають також інші, конкретніші назви, тимчасом як у других про Україну йдеться мимохідь, про неї

говорять якнайзагальніше, здебільшого позначаючи одним висловом водночас зовнішньо- та внутрішньополітичний виміри.

Другою поширеною назвою є різні вислови зі словом “конфлікт”. І в наукових, і в аналітичних статтях є назви “український конфлікт” (цей вислів уживано у двох варіантах: “Ukraine conflict” та “Ukrainian conflict”) або ж “конфлікт в Україні”, часто з уточнювальними прикметниками “збройний”, “військовий”, “насильницький” чи “поточний”. У деяких текстах є вказівки на локалізацію конфлікту: “конфлікт на сході України” та “конфлікт на Донбасі”. Якщо про конфлікт “в Україні” чи “на сході України” у статтях різних жанрів йшлося приблизно однаково часто, то локалізація “на Донбасі” характерна насамперед для наукових статей, автори яких здебільшого розглядали ситуацію в Україні, а не в міжнародних відносинах. Відмінність між двома типами статей демонструє також доповнення назви конфлікту уточненням, яке вказує на роль РФ як однієї з його сторін: про “російсько-український” чи “українсько-російський” конфлікт йшлося в кількох наукових статтях і жодній ненауковій. Утім, варто уточнити, на активну роль РФ вказували насамперед автори з України та української діаспори, які часом додавали означення “українсько-російська” також до назви “криза”.

Ще одним, менш поширеним окресленням подій на Донбасі та в Україні загалом є слово “війна”, яке акцентує передусім на збройному вимірі протистояння й водночас на його інтенсивності, завдяки чому воно має сильніше емоційне звучання, ніж “криза” чи “конфлікт”. У цьому випадку також засвідчено вказівки на різні локалізації – “в Україні”, “на сході України” та “на Донбасі”, а також різноманітні уточнення, які вказують на характер війни, як-от “гібридна” чи “опосередкована” (гроху). Водночас чітко наголошення російської участі чи навіть її ініціативи у війні – “російсько-українська війна” чи “російська війна проти України” – частіше трапляється в наукових статтях, ніж у коментарних, хоча до нього, знову ж таки, вдаються головню українські та діаспорні автори.

Зрештою, підсумовано, хоч би як істотно відрізнялися розглянуті вище назви за класифікацією інтенсивності та географічного засягу описуваних подій, усі вони (окрім явного окреслення кризи / конфлікту / війни як “російської-української”) мають ту спільну рису, що можуть позначати і міждержавне протистояння, і суто внутрішній конфлікт.

Репрезентація подій лютого-березня 2014 року в Автономній Республіці Крим не була предметом аналізованого дослідження, однак у більшості розглядуваних текстів вони нерозривно пов’язані з представленням ситуації на Донбасі. Тому звернемо увагу й на ті назви, якими автори текстів позначали те, що відбулося в Автономній Республіці Крим. Отже, простежено відмінність між підходами авторів американського журналу політичних коментарів “Foreign Affairs” (“Закордонні справи” – публікує критичні щодо РФ і прихильні до України статті), з одного боку, та “The National Interest” (“Національний інтерес” – ще один американський журнал політичних коментарів, який зазвичай закликає до співпраці з РФ, насамперед у тих сферах, де це відповідає інтересам США) та наукових журналів, – з іншого. Так, у першому випадку частіше трапляються критичні щодо РФ вислови “захоплення” і “вторгнення”, тимчасом як у двох інших переважає менш емоційно забарвлене окреслення “анексія”. Однак навіть і в цьому випадку деякі автори висловлюють оцінку, пишучи про “незаконну анексію”, а дехто (особливо російські автори, яким

часом надають свої сторінки журнали коментарів), навпаки, воліє казати про “реінтеграцію” або “повернення” Автономної Республіки Крим.

Журналістка Українського національного інформаційного агентства “Укрінформ” Надія Юрченко з нагоди 300 днів від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну сформулювала три запитання іноземним дипломатам, які працюють у нашій країні (йдеться про послів Литви, Польщі, США, Німеччини, Швеції, Естонії та Японії): 1. Як ви особисто і команда посольства пережили ці 300 днів війни в Україні? 2. Яку допомогу вашої країни у протистоянні російській агресії ви вважаєте найбільш ваговою? 3. Які нові можливості взаємодії України і вашої країни задля досягнення якнайшвидшої перемоги над країною-терористом РФ ви бачите? Звертаємо увагу на те, що посол США в Україні Бріджит Брінк, відповідаючи на запитання, торкається власне концепту “перемога”: “У посольстві США є команда американців і українців, які цілодобово працюють пліч-о-пліч, тому що ми знаємо, що Україні вкрай необхідно *перемогти* [курсив наш. – А. Ч.] у своїй боротьбі за суверенітет, свободу та демократію. Це боротьба не лише за українську територію та суверенітет, але й за наші спільні цінності, за безпечніший світ, у якому сила не має права, і за саме існування України” [15].

Провідний науковий співробітник відділу політичної культури та ідеології Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, кандидат політичних наук Микола Рябчук з’ясував, як польські дослідники називали українсько-російський конфлікт та війну на Донбасі [5 : 237–238]. Польща посідає у ставленні до України унікальне місце серед інших країн, демонструючи досить високу зацікавленість і відносно добру обізнаність з українськими реаліями. Проросійська позиція є великою рідкістю в польських мас-медіа, а тим більше – у фахових експертних публікаціях [5 : 230].

На відміну від англійської, польська мова (як і українська) не має семантичного відповідника для поняття “Ukraine crisis” (“криза довкола України”, чи “криза, пов’язана з Україною”), тому польські автори навіть в англійських текстах часто вживають термін “українська криза” (Ukrainian crisis), не відчувачи зміщення смислового акценту з екзогенного характеру кризи (російська агресія) на ендогенний (внутрішньоукраїнські суперечності). Зі змісту аналізованих текстів зазвичай зрозумілим є досить чітке розуміння авторами екзогенної суті конфлікту чи “кризи”, спровокованих РФ. В англійських текстах “Ukraine crisis” вжито 44 рази, “Ukrainian crisis” – 48. Що ж до польськомовних текстів, то в них лише 15 разів ужито “kryzys ukraiński” та 16 разів – “kryzys na Ukrainie”.

Подібна ситуація і з терміном “conflict”: “Ukraine conflict” ужито вісім разів, “Ukrainian conflict” – 19, причому обидва терміни часто вживають паралельно / взаємозамінно. Це означає, що автори або не розуміють відмінності, або ж не надають цьому семантичному нюансу значення. У польськомовних статтях, яких є значно більше, “konflikt ukraiński” вжито лише 11 разів, а словосполучення “konflikt w / na Ukrainie” нема взагалі, – що, припускають, підтверджує розуміння польськими авторами екзогенної природи “конфлікту”. Якщо ж йдеться про географічне окреслення “конфлікту”, то його локалізують як “konflikt na Wschodzie” (10 разів) чи “in the East” (16 разів), а ще частіше (і точніше) – як “na / w Donbasie” (16 разів) та “in (the) Donbas” (24 рази).

Польські автори досить добре передають суть конфлікту й іншими засоба-

ми, пишуть про “ukraińsko-rosyjski konflikt” (5) та “Russian-Ukrainian conflict” (25), “ukraińsko-rosyjska wojna” (3) та “Russia-Ukraine war” (14), а найчастіше – про “wojna hybrydowa” (33) та “hybrid war” (59).

Крім того, польські автори (на відміну від західних) не вагаються окреслювати “конфлікт” як “rosyjska agresja / agresja Rosji” (21) чи “Russian aggression” (40); “rosyjska inwazja / inwazja Rosji” (8) чи “Russian invasion / incursion” (15); а також уживають термін “окупація / окупований” щодо частини Донбасу та / або Автономної Республіки Крим (61 раз польською, 69 разів англійською).

Термін “громадянська війна” вжито лише чотири рази англійською (civil war) – тільки зарубіжними авторами, та 15 разів польською (wojna domowa), проте лише двічі як об’єктивне окреслення суті конфлікту. В інших випадках ідеться або про полеміку / заперечення застосовності цього терміна щодо війни на Донбасі, або ж про його проблематизацію.

Підсумовуючи, стверджено, що польські експерти й науковці практично одностайні в окресленні конфлікту як безумовно спровокованого й підтримуваного РФ. Нагадаємо, альтернативної (проросійської) позиції в польському експертному й академічному середовищах майже немає. Польська позиція в цьому сенсі істотно не відрізняється від української.

Для більшості польських дослідників немає сумніву, що так званий українсько-російський конфлікт є насправді неоголошеною війною, яку здійснюють як конвенційними (мілітарними) засобами – насамперед на Донбасі, так і неконвенційними (гібридними) – у найрізноманітніших місцях та галузях. Немає в них сумніву й щодо головного чи навіть єдиного винуватця “конфлікту”, яким є РФ – її глобальні амбіції, імперська ментальність та бажання домінувати у “ближньому зарубіжжі” [5 : 230–290].

Володимир Кулик зазначає, що головною відмінністю між західними країнами якраз і є їхні неоднакові позиції щодо РФ, які більшою чи меншою мірою розкриті в аналітичних текстах на тему російського вторгнення в Україну. При цьому чинники подібних орієнтацій можуть відрізнятися: якщо в США критична до РФ позиція випливає з логіки глобального геополітичного протистояння, успадкованого від часів “холодної війни”, то в Польщі вона спирається на уявлення про регіонально специфічну загрозу, досить подібну до тієї, яка висить над Україною [5 : 323]. Таке міркування свідчує з думкою посла Республіки Польщі в Україні Бартоша Ціхоцького, засвідчене на сайті вже згаданого Українського національного інформаційного агентства “Укрінформ” серед відповідей на запитання з приводу 300 днів від початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну: “Ми також із самого початку усвідомлювали, що це війна, яка визначає і наш суверенітет та безпеку. Ми були і є тут [ідеться, очевидно, про польський дипломатичний персонал у Києві. – А. Ч.] не тільки для вас, а й для того, щоб російська агресія не загрожувала нашим рідинам у Польщі. За ці 300 днів повномасштабної війни ні я, ні хтось із моєї команди ні на хвилину не сумнівалися в *перемозі України* [курсив наш. – А. Ч.]” [15].

Висновки. Здійснений аналіз завідчив, що підтема *війна* є в репертуарі тематичних каталогів у Стандартизованих вимогах щодо рівнів володіння українською мовою як іноземною (від рівня B1 до рівня C2). Припускаємо, на заняттях з УМІ йтиметься і про теперішню російсько-українську війну (2014-й – дотепер). Розуміння конфлікту інтерпретацій подій (популяризованих ще до 24 лютого 2022 року)

щодо природи цієї війни сприятиме досягненню міжнаціонального порозуміння в питаннях зовнішньополітичних відносин України, обґрунтованому потрактуванню російсько-української війни як міждержавного збройного конфлікту, викликаного агресією РФ не лише проти України, характер якого якнайповніше розкриває зміст поняття “гібридна війна”.

Список використаної літератури

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації / М-во освіти і науки України, Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. Київ : Довіра, 2007. 205 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002863

2. Гай-Нижник П. Російсько-українська війна – війна за життя (2014–2022 pp.): періодизація. *Українознавство*. 2022. № 1 (82). С. 51–76. URL: http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/downloads/2022doc_war.pdf

3. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт: монографія / за заг. ред. В. П. Горбуліна. Київ : НІСД, 2017. 496 с.

4. Загнітко А. Словник сучасної лінгвістики: поняття і терміни. Донецьк : ДонНУ, 2012. 350 с. Т. 2 (К – О). URL: <https://г.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/249/1/словник%20сучасної%20лінгвістики%20-%202022%20ОСТ%2В%2В.pdf>

5. Інтерпретації російсько-українського конфлікту в західних наукових і експертно-аналітичних працях / за ред. В. Кулика. Київ: ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 328 с.

6. Мацюк Г. Взаємодія понять *мова – війна* як об’єкт лінгвістичного аналізу: результати і нові підходи. *Актуальні питання гуманітарних наук. Мовознавство. Літературознавство*. 2021. Вип. 35. Т. 7. С. 101–106.

7. Парахонський Б. О., Яворська Г. М. Онтологія війни і миру: безпека, стратегія, смисл: монографія. Київ : НІСД, 2019. 560 с.

8. Симоненко І. М. Друга світова війна в історичній пам’яті українського народу. *Стратегічні пріоритети*. 2008. № 4 (9). С. 44–54.

9. Стандартизовані вимоги: рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань: посібник / Д. Мазурик, О. Антонів, О. Синчак, Г. Бойко. Київ : Фірма “ІНКОС”, 2020. 186 с.

10. Тараненко М. М. Гібридна війна в Україні: історія та сучасність. *Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право*. 2016. Вип. 3/4 (31–32). С. 190–200.

11. Шевченко М., Зозуля О., Храпач Г., Лепіхов А. Російсько-українська війна: особливості реалізації загроз державному суверенітету України та перспективи виходу з війни. *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського*. 2022. № 2 (75). С. 6–15. URL: <http://znp-cvvsd.nuou.org.ua/article/view/266598>

12. Яворська Г. Гібридна війна як дискурсивний конструкт. *Стратегічні комунікації. Сер.: Політика*. 2016. № 4 (41). С. 41–48.

13. Яворська Г. Концепт “війна”: семантика і прагматика. *Стратегічні пріоритети. Сер.: Філософія*. 2016. № 1 (38). С. 14–23.

14. Як радянська / російська пропаганда називала війни. За 100 років у радянській / російській пропаганді практично нічого не змінилося. *Сайт Українського інституту національної пам’яті*. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/viyskovi-konflikty-za-uchastyu-srsr-rf-ta-yak-yih-nazyvala-radyanska-rosiyska-propaganda>

15. Юрченко Н. 300 днів війни очима зарубіжних друзів. *Укрінформ*. [Дата оновлення: 20.12.2022]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3637268-300-dniv-vijni-ocima-zarubiznih-druziv.html>

References

1. Bacevych F. S. Slovnyk terminiv mizhkul'turnoyi komunikaciyi / M-vo osvity i nauky Ukrainy, L'viv. nac. un-t im. I. Franka. Kyiv: Dovira, 2007. 205 s. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=&I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0002863
2. Haj-Nyzhnyk P. Rosijsko-ukrayinska vijna – vijna za zhyttya (2014–2022 rr.): periodyzaciya. *Ukrayinoznavstvo*. 2022. № 1 (82). S. 51–76. URL: http://www.hai-nyzhnyk.in.ua/downloads/2022doc_war.pdf
3. Horbulin V. P. Svitova hibrydna vijna: ukrayinskyj front: monohrafiya / za zah. red. V. P. Horbulina. Kyiv : NISD, 2017. 496 s.
4. Zahnitko A. Slovnyk suchasnoyi linhvistyky: ponyattya i terminy. Doneck : DonNU, 2012. 350 c. T. 2 (K – O). URL: <https://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/249/1/slovnyk%20suchasnoyi%20linhvistyky%20-%20%20OST%2B%2B.pdf>
5. Interpretaciyi rosijsko-ukrayinskoho konfliktu v zaxidnyx naukovyx i ekspertno-analitychnyx pracax / za red. V. Kulyka. Kyiv : IPIEND im. I. F. Kurasa NAN Ukrainy, 2020. 328 s.
6. Macyuk H. Vzayemodiya ponyat mova – vijna yak ob'jekt linhvistychnoho analizu: rezul'taty i novi pidxody. *Aktualni pytannya humanitarnyx nauk. Movoznavstvo. Literaturoznavstvo*. 2021. Vyp. 35, t. 7. S. 101–106.
7. Paraxonskyj B. O., Yavorska H. M. Ontolohiya vijny i myru: bezpeka, stratehiya, smysl: monohrafiya. Kyiv : NISD, 2019. 560 s.
8. Symonenko I. M. Druha svitova vijna v istorychnij pam'yati ukrayinskoho narodu. *Stratehichni priorityty*. 2008. № 4 (9). S. 44–54.
9. Standartyzovani vymohy: rivni volodinnya ukrayinskoyu movoyu yak inozemnoyu A1–S2. Zrazky sertyfikacijnyx zavdan: posibnyk / Danuta Mazuryk, Oleksandra Antoniv, Olena Synchak, Halyna Bojko. Kyiv: Firma “INKOS”, 2020. 186 s.
10. Taranenko M. M. Hibrydna vijna v Ukraini: istoriya ta suchasnist. *Visnyk NTUU “KPI”. Politolohiya. Sociolohiya. Pravo*. 2016. Vyp. 3/4 (31–32). S. 190–200.
11. Shevchenko M., Zozulya O., Xrapach H., Lepixov A. Rosijsko-ukrayinska vijna: osoblyvosti realizaciyi zahroz derzhavnomu suverenitetu Ukrainy ta perspektyvy vyxodu z vijny. *Zbirnyk naukovyx prac Centru voyenno-stratehichnyx doslidzen Nacionalnogo universytetu oborony Ukrainy imeni Ivana Chernyaxovskoho*. 2022. № 2 (75). S. 6–15. URL: <http://znp-cvsvd.nuou.org.ua/article/view/266598>
12. Yavorska H. Hibrydna vijna yak dyskursyvnyj konstrukt. *Stratehichni komunikaciyi*. Ser.: Polityka. 2016. № 4 (41). S. 41–48.
13. Yavorska H. Koncept “vijna”: semantyka i prahmatyka. *Stratehichni priorityty*. Ser.: *Filosofiya*. 2016. № 1 (38). S. 14–23.
14. Yak radyanska / rosijska propahanda nazyvala vijny. Za 100 rokov u radyanskij / rosijskij propahandi praktychno nichoho ne zminylosya. *Sajt Ukrayinskoho instytutu nacionalnoyi pam'yati*. URL: <https://uinp.gov.ua/informaciyini-materialy/rosijsko-ukrayinska-vijna-istorychnyy-kontekst/viyskovi-konflikty-za-uchastyu-srsr-rf-ta-yak-yih-nazyvala-radyanska-rosiyska-propaganda>
15. Yurchenko N. 300 dnev vijny ochyma zarubizhnyx друзів. *Ukrinform*. [Дата оновлення: 20.12.2022]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3637268-300-dniv-vijni-ocima-zarubiznih-druziv.html>

**LANGUAGE AND WAR:
PROSPECTS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION
IN A FOREIGN LANGUAGE CLASSROOM**

Adriana Chuchvara

*Ivan Franko National University of Lviv
Department of Ukrainian Applied Linguistics
1 Universitetska Str., room 233, 79001, Lviv, Ukraine
phone: 032 239 43 55
email: adriana.chuchvara@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-4636-9968>*

The article presents the essential requirements for effective communication in a foreign language classroom, specifically pertaining to the topic of Russian-Ukrainian war. During the classes of Ukrainian as a foreign language (*hereinafter referred to as UFL*), communication takes place between participants belonging to different national linguistic and cultural communities, so the need for international understanding remains relevant both in terms of internal politics and, in particular, the foreign policy relations of Ukraine. The article's author seeks to address whether the repertoire of thematic catalogues required for proficiency levels in Ukrainian as a foreign language encompass the topic of *war*. Additionally, the article explores the timeline and differing interpretations regarding the nature of the Russian-Ukrainian war. The study utilized specific research materials, employing general linguistic methods such as descriptive analysis and comparison. The conducted analysis confirmed that the sub-topic *war* is in the repertoire of thematic catalogues in the Standardized requirements for the levels of proficiency in the Ukrainian language as a foreign language (level B1-C2). The timeline of the Russian-Ukrainian war is uncertain – from the period of occupation and annexation of the Republic of Crimea (in 2014) to today. During UFL classes, the falsity of the versions of the civil war in Ukraine or the illegal annexation of Crimea and the civil armed conflict in Donbas should be exposed (as popularized interpretations of events until February 24, 2022, in particular). The Russian-Ukrainian war (from 2014 to the present day) is an interstate armed conflict caused by the aggression of the Russian Federation not only against Ukraine, goes beyond the scope of a bilateral confrontation, the nature of which most fully reveals the meaning of the concept of “hybrid war”.

Key words: Russian-Ukrainian war (from 2014 to today), hybrid war, lexical-semantic means of naming war events in Ukraine, UFL.

*Стаття надійшла до редакції 24.04.2023
доопрацьована 29.04.2023
прийнята до друку 05.05.2023*